

2. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ: Слово, 2009. 304 с.
3. Завалко К. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: монографія. Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. 520 с.
4. Закон України «Про культуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посібник. К.: КНУКіМ, 2006. 188 с.
6. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти. Наказ 12.05.2023 № 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text>
7. Хопта С.М. Педагогічні ідеї Марії Монтессорі в контексті сучасного освітнього простору. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 28. 2020. С. 48–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722906/1/10.pdf>

REFERENCES

1. Biletska, S. V. (2008). Dytynotsentrovana pedahohika: teoriia i praktyka zakhidnykh krain [Child-centered pedagogy: theory and practice in Western countries]: navch. posibnyk dlia studentiv vyshch. navch. zakl. Xarkiv: Fakt. 255 s. [in Ukrainian]
2. Dychkivska, I. M., Ponimanska, T. I. (2009). M. Montessori: teoriia i tekhnolohiia [M. Montessori: theory and technology]. Kyiv: Slovo. 304 s. [in Ukrainian]
3. Zavalko, K. (2013). Pedahohichna innovatyka v teorii ta praktytsi muzychnoi osvity [Pedagogical innovation in the theory and practice of music education]: monohrafiia. Drukarnia «Cherkaskyi TsNP». 520 s. [in Ukrainian]
4. Zakon Ukrainy «Pro kulturu» [Law of Ukraine "On Culture"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian]
5. Oleksiuk O. M. (2006). Muzychna pedahohika [Music pedagogy]: navch. posibnyk. K.: KNUKiM. 188 s. [in Ukrainian]
6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok zdiisnennia innovatsiinoi diialnosti u sferi osvity (2023). [About the approval of the Regulations on the procedure for carrying out innovative activities in the field of education]. Nakaz 12.05.2023 № 552.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text> [in Ukrainian]
7. Khopa, S. M. (2020). Pedahohichni idei Marii Montessori v konteksti suchasnoho osvitnoho prostoru. *Innovatsiina pedahohika* [Pedagogical ideas of Maria Montessori in the context of daily light]. Vyp. 28. S. 48–52. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722906/1/10.pdf> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

МАТВЕЄВА Наталія Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: навчання та виховання, розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

КЛЕПАР Марія Василівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: етнопедагогіка, фольклор, формування світоглядної позиції особистості.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

MATVEIEVA Nataliia Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: education and upbringing, development of children with special educational needs.

KLEPAR Maria Vasylivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education of Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University.

Scientific interests: ethno pedagogy, folklore, philosophical positions.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2024 р.

УДК 378. 7. 373

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-213-52-56

МІРОШНІЧЕНКО Валентина Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
e-mail: mvi_2016@ukr.net

ГРУБІ Тетяна Вікторівна –

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8844-5842>
e-mail: bitavi_21@ukr.net

УРАХУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності урахування принципу толерантності у формуванні громадянської компетентності студентів технічного коледжу. До засадничих принципів виховання громадянської компетентності автори відносять такі: дотримання законності; повага до прав і свобод людини; забезпечення конфіденційності; неупереджене ставлення до особистості, толерантність. У площині педагогічної науки толерантність означає вміння кращого розуміння власного «Я», середовища, налагодження контактів з іншими представниками соціуму, взаємодії на засадах довіри та поваги. Для цього важливим є позитивне сприйняття оточуючих, віра в можливість людей, в їх кращі риси. Як представники суспільства, громади, певного кола студенти технічного коледжу виявляють терплячість до оточення.

Автори аналізують різні тлумачення толерантності як принципу суспільного розвитку. Установлено чинники, що інколи перешкоджають студентам технічних коледжів, зокрема відсутність системності у підходах до виховання толерантності у контексті формування громадянської компетентності, недостатність методичних засобів для забезпечення процесу виховання толерантності у контексті формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу.

У формуванні громадянської компетентності набуття толерантності є складовою та пріоритетом освіти студентів технічного коледжу, оскільки концептуальною основою поряд із визначенням культурної різноманітності української нації є налагодження міжкультурного діалогу та взаємодії різних етнічних груп в українському суспільстві. Громадянське суспільство щодо міжкультурної взаємодії сприяє визнанню різноманіття культур, спрямовує вільний розвиток культур національних меншин, визнає унікальність та неповторність кожної окремої групи, забезпечує реалізацію їх прав на участь в освітньо-культурних процесах суспільства.

До основних методів формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу авторами віднесено такі: усвідомлення толерантності як громадянської цінності (розповідь, роз'яснення, бесіда, переконування); формування досвіду вияву толерантності у громадській діяльності (розв'язування виховних професійних ситуацій, тренування, привчання); стимулювання толерантності у громадянській діяльності (заохочення, змагання).

Ключові слова: толерантність, формування громадянської компетентності, студенти технічного коледжу.

MIROSHNICHENKO Valentyna Ivanivna –

Doctor of Pedagogy, Professor, Head of the department of psychology, pedagogy and socio-economic disciplines, National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3931-0888>
 e-mail: mvi_2016@ukr.net

GRUBI Tetiana Viktorivna –

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Docent of the department of psychology, pedagogy and socio-economic disciplines, National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8844-5842>
 e-mail: bitavi_21@ukr.net

CONSIDERATION OF TOLERANCES IN FORMING OF CIVIL COMPETENCE OF TECHNICAL COLLEGE STUDENTS

The article is devoted to the justification of the expediency of taking into account the principle of tolerance in the formation of civic competence of technical college students. The authors attribute the following to the fundamental principles of civil competence education: compliance with the law; respect for human rights and freedoms; ensuring confidentiality; unbiased attitude towards the individual, tolerance. In the field of pedagogical science, tolerance means the ability to better understand one's own "I", the environment, establish contacts with other members of society, and interact on the basis of trust and respect. For this, it is important to have a positive perception of others, to believe in the capabilities of people, in their best features. As representatives of society, community, a certain circle, students of the technical college show patience towards the surroundings.

The authors analyze different interpretations of tolerance as a principle of social development. Factors that sometimes hinder students of technical colleges have been identified, in particular, the lack of systematic approaches to the education of tolerance in the context of the formation of civic competence, the insufficiency of methodological tools to ensure the process of education of tolerance in the context of the formation of civic competence of students of the technical college.

In the formation of civic competence, the acquisition of tolerance is a component and priority of the education of technical college students, since the conceptual basis, along with the definition of the cultural diversity of the Ukrainian nation, is the establishment of intercultural dialogue and the interaction of different ethnic groups in Ukrainian society. Civil society in relation to intercultural interaction promotes the recognition of the diversity of cultures, directs the free development of the cultures of national minorities, recognizes the uniqueness and inimitability of each individual group, ensures the realization of their rights to participate in the educational and cultural processes of society.

The authors include the following as the main methods of forming the civic competence of technical college students: awareness of tolerance as a civic value (narration, explanation, conversation, persuasion); formation of experience of tolerance in public activities (resolving educational professional situations, training, habituation); stimulation of tolerance in civic activities (encouragement, competition).

Key words: tolerance, formation of civic competence, students of technical college.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розбудова України як демократичної та орієнтованої на європейські цінності держави ставить перед освітою завдання щодо застосування принципу толерантності у формуванні громадянської компетентності.

У переліку основних громадянських компетентностей, наведеному у підручнику з громадянської освіти поряд з такими компетентностями, як «берегти українські традиції та духовні цінності; усвідомлювати національну пам'ять та її вплив на суспільно-політичні процеси; знати європейські цінності, принципи демократії; розуміти права і свободи людини, вміти відстоювати власні права та права інших», значне місце посідає компетентність «розуміння власної

громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага інших культур та етносів; розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, повага до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, добросовісності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти» [1]. Це свідчить про обов'язковість у структурі та змісті громадянської компетентності здобувачів освіти толерантності. Водночас, результати аналізу практики формування громадянської компетентності, що урахуванню принципу толерантності не надається належна увага. Виникають суперечності між потребою урахування принципу толерантності та відсутністю

конкретних теоретико-методичних розробок у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування толерантності різних категорій здобувачів освіти, зокрема вищої, є предметом досліджень багатьох сучасних науковців: педагогів, психологів, політологів, філософів, істориків. Так, проблема толерантності в контексті особистісного розвитку становить значний інтерес І. Беха, С. Бричок, Н. Кічук, Н. Колесніченко, С. Крука, Н. Тробюк, О. Троїцької та ін. Значний інтерес для нашого дослідження становлять праці О. Столяренко (виховання толерантності у студентів вищих навчальних закладів технічного профілю), Н. Барбелко (виховання міжкультурної толерантності студентів коледжів у процесі вивчення іноземної мови). Автори більшості досліджень розглядають толерантність як одну з умов професійної підготовки майбутніх фахівців (Ю. Гордієнко, О. Брюховецька, І. Кривошопка, О. Марченко, Н. Тробюк, С. Хілько).

Питання формування толерантності як елементу громадянської компетентності здобувачів вищої освіти як майбутніх фахівців потребує більш детального вивчення, зокрема це стосується студентів технічних коледжів як носіїв технічних фахових знань.

Метою статті є обґрунтування доцільності урахування принципу толерантності у формуванні громадянської компетентності студентів технічного коледжу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поділяємо думку С. Ніколаєнка, про те, «що в сучасному світі акценти переміщуються з формування всебічно розвиненої особистості на виховання громадянина з чіткими життєвими орієнтирами, дотримання національних та загальнолюдських цінностей, ідеалів гуманізму, патріотизму, взаєморозуміння, на активізацію його участі в розвитку українського суспільства та держави на засадах переконання у значимості ролі України в світовому товаристві, готовності відповідати за долю Української держави. Активізація виховних дій сприятиме формуванню активного громадянина з потужними фізичними, психічними, соціальними та духовними потенційними можливостями. Під час самореалізації та самоствердження у вихованців є можливість довести всебічний характер своєї особистісної сформованості» [2].

Щодо необхідності виховання дітей через усвідомлення ними низки правил та вимог висловлювались ще діячі педагогічної сфери минулого (А. Дистервег, Я. Коменський, І. Песталоцці та ін.).

З урахуванням ризиків та викликів сучасності освітянам, науковцям, практикам доводиться розробляти сучасні підходи, щоб «оновити зміст процесу виховання з урахуванням деонтологічних засад, розвивати у школярів моральну стійкість, особистувідповідальність, повагу до особистості, людської гідності; мужність, сміливість, організованість, дисциплінованість» [3, с. 4–5]. До засадничих принципів виховання громадянської

компетентності можна віднести такі: дотримання законності; повага до прав і свобод людини; забезпечення конфіденційності; неупереджене ставлення до особистості, толерантність.

Слушною для нашого дослідження є думка Н. Колесніченко [4]. Дослідниця визначає основні чинники, що перешкоджають утвердженню прав людини в Україні. Серед цих чинників виокремлює такий: відсутність цілеспрямованої політики з формування толерантних відносин у суспільстві. Причому акцент робиться на недостатню роль педагогіки в цій площині. Вважаємо за необхідне коротко зупинитись на трактуванні поняття «толерантність».

Принцип толерантності актуалізується у сучасних умовах суспільного розвитку. Він є одним із найдієвіших у досягненні порозуміння між громадянами країни та світу. Як суспільну категорію толерантність варто розуміти як основу свободи, поваги до виявів особливостей іншої людини, культура компромісів. Громадянська компетентність передбачає міцне демократичне підґрунтя. Тому саме «через урахування толерантності вбачають успіх подальшого розвитку нашої держави науковці» [5]

Толерантність у перекладі з латині означає терпіння. Тобто, коли відсутня реакція на несприятливі фактори. До прикладу, толерантна людина, почувши думку, що відрізняється від її власної, не буде агресивно її сприймати. «Терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, ідей, вірувань є умовою стабільності та єдності суспільства» [5], щосвідчить про доцільність урахування толерантності у формуванні громадянської компетентності студентів технічних коледжів. З позиції педагогіки толерантність означає вміння кращого розуміння власного «Я», середовища, налагодження контактів з іншими представниками соціуму, взаємодії на засадах довіри та поваги. Для цього важливим є позитивне сприйняття оточуючих, віра в можливості людей, в їх кращі риси. Як представники суспільства, громади, певного кола студенти технічного коледжу виявляють терплячість до оточення.

Тлумачення толерантності у вітчизняному освітньо-науковому просторі отримало поширення і наприкінці ХХ ст., коли було ухвалено такий міжнародний документ, як Декларація принципів толерантності, затверджений Резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО у листопаді 1995 року. Документ подає таку дефініцію цього поняття: «здатність до поваги, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Толерантність визначається єдністю у різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність – це те, що уможливає досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру» [6].

У «Посібнику з толерантності» [7] стверджується «на взаємозалежності тривалого і стабільного миру як ефективного інструменту, що запобігає та врегулює суспільні конфлікти, та відсутності насильства. Толерантність визнається

політичним чинником формування взаємодії всередині суспільств та між ними. Толерантність є показником позитивних соціальних відносин і може сприяти досягненню сталого миру. Подібно цьому, за відсутності проявів толерантності (стосується ставлення, наприклад, до національних меншин, чи груп населення із завищеною вразливістю тощо) може відбутися певна напруженість, що спричиняє агресію, насильство, конфліктні ситуації та навіть війни».

Зокрема, О. Троїцька розглядає цей феномен як: «з одного боку, вияв складної багаторівневої та багатокомпонентної якісної характеристики, що уможлиблюється лише за умови здатності до емоційної чуйності, самоконтролю та емоційної стійкості; з іншого боку, як підставу плідності суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі людина-людина, здатності співпрацювати й вибудовувати конструктивний діалог на основі відкритості та поваги до іншого; а також як спроможність виключити агресію у сприйнятті відмінних від власних суджень, способу життя, способів поведінки, образів зовнішності і будь-яких інших особливостей людей та налагодження з ними довірливих, товариських взаємин, ухвалення компромісних рішень» [8].

У процесі творчих пошуків над дефініцією толерантності В. Орловська [9], отримує такі типи за різними критеріями:

1) спрямованість:

толерантність до інших(зовнішня) – переконливе бачення щодо наявності в інших оригінальної позиції чи думки; можливість уникати конфліктів через багатоаспектне сприйняття оточення, допустимість існування різних думок;

толерантність внутрішня (внутрішня стійкість) – збереження рівноваги у непередбачуваних ситуаціях: (пов'язаних з ризиками, страхами, побоюваннями невпевненістю у власних діях);

2) динаміка:

природна толерантність – характеризується виявами відкритості, допитливості, довірливості (притаманна малим дітям);

етична толерантність – передбачає особистісну асоціацію міжособистісна;

моральна толерантність – характеризується довірою, асоціюється із сутністю або внутрішнім «Я» людини (вона охоплює як повагу до цінностей інших, так і сприйняття власного внутрішнього світу, що спонукає особистість до витримки у напружених ситуаціях та конфліктах).

За результатами аналізу наукової літератури [7–9] доходимо висновку про визначальну роль толерантності у структурі громадянської компетентності. Результатом формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів на основі принципу толерантності має бути громадянська компетентність, яка містить ознаки толерантності. Під час дослідження було встановлено, що студентам інколи перешкоджають певні чинники, зокрема відсутність системності у підходах до виховання толерантності у контексті формування громадянської компетентності, недостатність методичних засобів для забезпечення процесу виховання толерантності у контексті

формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу.

Узагальнені результати аналізу наукових праць учених свідчать, що формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу пов'язано з таким поняттям, як «толерантність». Толерантність – як правила, норми поведінки, які виражають терпимість у ставленні до інших людей, їх інтересів, уподобань. Вони реалізуються у повсякденній діяльності, під час професійної взаємодії тощо.

Для студентів технічного коледжу толерантність передбачає володіння відповідними нормами, способами і засобами їх здійснення. Це професійно важлива риса особистості майбутнього фахівця технічного профілю. Уже через кілька років їм доведеться виконувати роль керівників, організаторів і безпосередньо вміти виявляти толерантність до підлеглих та формувати у них здатність бути підлеглими один до одного, до оточуючих людей, здатність сприймати людей зі всіма їх особливостями, оцінювати за професійними якостями. Особистісна і громадянська компетентність студентів технічного коледжу визначається як інтегральна якість його особистості, яка забезпечує стійкість в умовах, що швидко змінюються, та не перешкоджає розвитку індивідуальних здібностей і талантів.

У формуванні громадянської компетентності набуття толерантності є складовою та пріоритетом освіти студентів технічного коледжу, оскільки концептуальною основою поряд із визначенням культурної різноманітності української нації є налагодження міжкультурного діалогу та взаємодії різних етнічних груп в українському суспільстві. Громадянське суспільство щодо міжкультурної взаємодії сприяє визнанню різноманіття культур, спрямовує вільний розвиток культур національних меншин, визнає унікальність та неповторність кожної окремої групи, забезпечує реалізацію їх прав на участь в освітньо-культурних процесах суспільства. Вивчення, усвідомлення та розуміння культури інших народів сприяє вихованню у студентів технічного коледжу таких якостей, як взаємоповага, солідарність, підтримка, без яких неможливим є формування громадянської компетентності.

Беручи до уваги думку Н. Колесніченко [4] щодо «наявності, з одного боку, факторів гальмування процесу утвердження прав людини в Україні, таких як, криміналізація суспільства, відсутність чіткості та поступовості у цілеспрямованій політиці з формування толерантних відносин у між його представниками, з іншого, акцентування уваги на недостатній ролі педагогіки в цьому напрямі», нами було виокремлено як основні методи формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу такі: усвідомлення толерантності як громадянської цінності (розповідь, роз'яснення, бесіда, переконання); формування досвіду вияву толерантності у громадській діяльності (роз'язування виховних професійних ситуацій, тренування, привчання); стимулювання толерантності у громадянській діяльності

(заохочення, змагання). Щодо виховних форм, то найбільш дієвими вважаємо індивідуальні (консультації, індивідуальні кейс-проекти, творчі завдання) та групові (походи, робота у групах, тренінги).

Доцільним є проведення з педагогічними працівниками у межах заходів удосконалення громадянської компетентності методичних занять («Традиції толерантності у різних професійних групах»), проблемних семінарів-дискусій (із запрошенням видатних людей краю), наукових конференцій «Толерантна особистість – професіонал та громадянин». Метою таких заходів є розширення теоретичних знань та практичних умінь педагогічних працівників щодо формування громадянської компетентності студентів технічних спеціальностей з урахуванням принципу толерантності, зокрема розвивати їх уміння виховувати цей феномен у майбутніх фахівців в умовах освітнього процесу технічного коледжу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, доходимо висновку щодо необхідності спрямування внутрішньої активності особистості студентів технічного коледжу для якісного перетворення власного «Я», у якому толерантність буде визначальною у формуванні їх громадянської компетентності. Тому перспективою подальших досліджень може бути розроблення діагностичного апарату, визначення та обґрунтування педагогічних умов формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу з урахуванням принципу толерантності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Васильків І. Д. Громадянська освіта. Інтегрований курс, рівень стандарту. [Підручник для 10-го класу закладів загальної середньої освіти]. Тернопіль: Астон, 2018. 256 с.
2. Николаєнко С. Освіта в інноваційному поступі суспільства. *Освіта України*. 2006. 14 серпня. С. 2.
3. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... доктора пед. наук. Харків, 2003. 430 с.
4. Колесніченко Н. М. Толерантність в системі забезпечення прав людини. *Наукові праці*. Вип. 109. Т. 122. С. 81–84.
5. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Київ, 2007. 576 с.
6. Декларація принципів толерантності від 16.11.1995 № 995_503 / База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503, ст. 1.1
7. Капітоненко М. Г. Культура миру : посібник з толерантності. Міжнародний центр перспективних досліджень. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/tolerantnist_2018_ukr.pdf
8. Троїцька О. М. Принципи діалогу і толерантності у розгортанні сучасного культурно-освітнього простору : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.10. Київ, 2017. 431 с.
9. Орловська О. В. Толерантність та її сутнісні характеристики. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 5. С. 159–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_5_37

REFERENCES

1. Vasykiv, I. D. (2018). Hromadianska osvita. [Civil education. Integrated course, standard level]. Intehrovanyi kurs,

riven standartu. [Pidruchnyk dlia 10-ho klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity]. Ternopil: Aston, 256 s. [in Ukrainian]

2. Nikolaienko, S. (2006). Osvita v innovatsiinomu postupi suspilstva. [Education in the innovative progress of society]. *Osvita Ukrainy*. 14 serpnia. S. 2. [in Ukrainian]

3. Vasylieva, M. P. (2003). Teoretychni osnovy deontolohichnoi pidhotovky pedahoha [Theoretical foundations of deontological teacher training] : dys. ... doktora ped. nauk. Kharkiv, 430 s. [in Ukrainian]

4. Kolesnichenko, N. M. Tolerantnist v systemi zabezpechennia prav liudyny. [Tolerance in the system of ensuring human rights] *Naukovi pratsi*. Vyp. 109. T. 122. S. 81–84. [in Ukrainian]

5. Kremen, V. H. (2007). Filosofiia natsionalnoi idei [The philosophy of the national idea. Man. Education. Society]. *Liudyna. Osvita. Sotsium*. Kyiv. 576 s. [in Ukrainian]

6. Deklaratsiia pryntsyviv tolerantnosti [Declaration of principles of tolerance]. vid 16.11.1995 № 995_503 / Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/.st.1.1> [in Ukrainian]

7. Kapitonenko, M. H. Kultura myru : posibnyk z tolerantnosti. [A culture of peace: a guide to tolerance]. *Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen*. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/tolerantnist_2018_ukr.pdf [in Ukrainian]

8. Troitska, O. M. (2017). Pryntsyvy dialohu i tolerantnosti u rozghortanni suchasnoho kulturno-osvitnoho prostoru [Principles of dialogue and tolerance in the development of modern cultural and educational space]: dys. ... d-ra fil. nauk : 09.00.10. Kyiv. 431 s. [in Ukrainian]

9. Orlovska, O. V. (2012). Tolerantnist ta yii sutnisni kharakterystyky. [Толерантність та її сутнісні характеристики] *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina»*. № 5. S. 159–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_5_37 [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

МІРОШНІЧЕНКО Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу.

ГРУБІ Тетяна Вікторівна – кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: формування громадянської компетентності студентів технічного коледжу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

MIROSHNICHENKO Valentyna Ivanivna – Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Pedagogy Department, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine.

Scientific interests: formation of civic competence of technical college students.

GRUBI Tetiana Viktorivna – Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Dotcent of the department of psychology, pedagogy and socio-economic disciplines, National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi.

Scientific interests: formation of civic competence of technical college students.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2024 р.